

Определяется явление совершенства в истокском обращении к атрибутам Божественного Абсолюта совершенства, его тварного идеала – человека, что в динамической заданности их актуализации делает возможным достижение целостности (здоровья). Освещены теоретические принципы возможности жизненно-практической реализации богообразных свойств в идеально спроектированном естественном функционале первозданного человека. На основе анализа характерных черт предложенных патристических идеальных моделей раскрыто антропологическую специфику интерпретации понятия совершенства и доказано концептуально-коннотационное единство с понятием здоровья в точке касания икономично обоснованной идеи целостности.

Ключевые слова: здоровье, совершенство, святость, феоис, целостность, образ, подобие, природа, ипостась.

* * *

УДК 141.1:305–055.2(53+55+560)

Білокопитова Н. І.
здобувач кафедри філософії,
Запорізький національний університет
(Україна, Запоріжжя), nina_turk@ukr.net

КОМПАРАТИВНИЙ ПІДХІД ДО ГЕНДЕРНОГО ПИТАННЯ В ТЮРСЬКИХ, ПЕРСЬКИХ І АРАБСЬКИХ СУСПІЛЬСТВАХ

Проблема жіночого рівноправ'я є однією з актуальних для розвитку всього людства. Питання гендерної рівності в ісламському Сході не є достатньо висвітленим як у західних так і у вітчизняних соціально-філософських працях. Стійкість впливу гендерних ісламських стереотипів на суспільну свідомість призводить до дискримінаційних явищ в різних верствах соціокультурного буття. Метою дослідження є порівняння особливостей розвитку процесів гендерної соціалізації у тюркських, перських та арабських суспільствах. Визначення соціального домінування в усвідомленні та функціонуванні статі. Теоретико-методологічною базою служив компаративний та статистичний методи, які дозволяють більш наглядно осмислити стан гендерного питання. Зроблено висновок, що до паритету статі більш за інших серед досліджуваних об'єктів підійшли країни Магрибу та ОАЕ. Ірану та іншим перським державам це належить усунути розрив рівності між чоловіками і жінками у системі соціальної культури. У Саудівській Аравії, Афганістані та Йемені гендерна рівність залишається утопією. У перспективі можна перейняти досвід Тунісу в аспекті гендерної соціалізації суспільства іншими арабськими країнами, досвід може бути модернізований з урахуванням специфіки їх економічної ситуації.

Ключові слова: свобода, гендер, стереотипи, патріархат, тимчасові ілюзії, полігамія, індекс гендерної рівності.

Процеси глобалізації та модернізації суспільства посприяли зміні у гендерному питанні багатьох країн світу. Незважаючи на численні дослідження в західній, мусульманській і вітчизняній науці, освітлення багатьох проблем, що стосуються гендерного рівноправ'я, не відрізняється об'єктивністю. Мабуть, жодна тема не привертає до себе такої уваги і не обростає такою кількістю помилкових уявлень, тлумачень, і непорозумінь, як питання про статус жінки в ісламі.

Тому актуальним буде довести різницю в розвитку феміністської проблематики між тюркськими, перськими та арабськими суспільствами, дослідити чинники впливу на процеси гендерної соціалізації, що зумовили цю різницю у ісламському суспільстві.

Метою дослідження є виявлення спільних та унікальних чинників формування статусних ідентифікацій та соціальної переваги; порівняння особливостей розвитку гендерного питання у арабських, перських та тюркських суспільствах.

Аналізується не відмінність поведінки жінки або чоловіка, а соціальні норми у системі етносоціальної культури. Теоретико-методологічною базою служив компаративний та статистичний методи, які дозволяють більш наглядно осмислити стан гендерного питання.

Не відносини між фемініним та маскуліним, а соціум є основним об'єктом аналізу та впливу на формування міжстатевих відносин. Визначення соціального домінування в усвідомленні та функціонуванні статі.

На початку 90-х років цивілізовані країни почали активно використовувати гендерний підхід до розв'язання суспільних проблем, аналізу політики. ООН, міжнародні європейські інституції розглядають гендерне питання як один із пріоритетів розвитку людства. Розвиток і мир ставляться у залежність від вирішення питання рівності між чоловіками і жінками на сучасному етапі. У середині 90-х років до "Індексу розвитку людства" було додано два гендерних індикатори – гендерний індекс розвитку (GDI) і ступінь гендерної довіри (GEM) [1].

На думку Джона Стюарта Міла: "Людству більше йде на користь, коли кожен дозволяє іншим жити так, як здається добре їм самим, ніж коли кожного змушують жити так, як здається добре іншим" [2]. Існує сфера впливу, де суспільство, на відміну від індивіда, має лише непрямий інтерес, це зона людської свободи. Ідея свободи волі, як і будь-яка інша ідея, має історію свого розвитку. Питанням свободи цікавилися ще з античних часів такі філософи як Сократ, Платон, Аристотель.

Це нове для античності розуміння людини дало можливість Аристотелю розвинути вчення про волю, і вперше зайнятися розробкою проблеми відповідальності індивіда за вчинені ним дії, зв'язку відповідальності і свободи. Нарешті, в самому кінці античної історії, у вченні пізніх стоїків свідомість розвивається до розуміння людини як вершини космічного творення. У ньому бачаться індивідуальність, глибокий внутрішній світ. Свобода стає однією з центральних тем стоїцизму [3].

Перш ніж розкрити та порівняти гендерні, або соціально організовані взаємини між статями у ісламському суспільстві, необхідно певною мірою розкрити феміністську проблематику в історичній ретроспективі. Прийнято вважати, що зародження феміністських ідей відноситься до епохи Відродження з її культом людини, але деякі дослідники вважають першим феміністом давньогрецького філософа Платона.

Французький історик Ньюма-Дени Фюстель де Куланж в своїх працях стверджував, що саме релігії громада зобов'язана своїми законами, звичаями та системою управління.

Соціальна або гендерна тематика в арабо-мусульманській філософії багато в чому супроводжувалась ісламською догматикою. Абу Наср аль-Фарабі розглядає чоловіка і жінку в антропологічно-біологічному і частково психологічному аспекті. Філософ аль-Газалі відносить жінку до розряду насолод, за його вченням, жінка постає істотою другосортною, яка підлегла владі чоловіка. Не дивлячись на те, що феміністський рух виник порівняно недавно, в ісламському суспільстві були ті, хто виступали за поліпшення прав жінок. Серед них середньовічний містик і філософ Ібн Арабі, який стверджував, що жінки можуть досягти високої духовної станції так само, як і чоловіки [4]. У XII столітті Ібн Рушд (Аверроес) стверджував, що жінки рівні з чоловіками в усіх відношеннях і володіють рівними можливостями.

Фемініна проблематика була присутня в дослідженнях багатьох філософів, таких як: Дж.Локк, Т.Гоббс, Ж.-Ж. Руссо, І.Кант, А.Шопенгауер, З.Фрейд, К.Юнг та інших.

Компаративним філософським дослідженням присвячені роботи академіка Ф.І. Щербачького, А.В. Колеснікова, А.В. Смірнова, В.К. Шохіна, О.Г. Сидорової, М.Т. Степанянц, Є.А. Фролової, Н.С. Кірабаєва, Л.Є. Яковлевої та інших.

Гендерна проблематика розкривається в працях засновників гендерного аналізу Дж.Міллія і М.Острогорського. В Україні гендерну проблематику досліджують І.Жеребкіна – директор Харківського центру гендерних досліджень, доктор філософських наук, професор; В.Суковата, Л.Смоляр, О.Кісь. Російські філософи, що досліджують гендерні питання: О.Здравомислова, А.Тьомкіна, Н.Пушкарьова, А.Усманова та інші.

Статусу жінки у ісламі присвячена робота Л.Чернишової [5]. Російські вчені, що досліджували проблеми жінок у ісламі – Л.Денисова, Ф.Закарія, З.Бараєва, Я.Смірнова.

У роботі I Міжнародної науково-практичної конференції “Іслам і ісламознавство в Україні” (2011) також були присутні доповіді про гендерні аспекти ісламу, наприклад – “Любов, секс і сексуальна освіта в ісламі” (О.Скубко) [6].

М.Мутаххарі [7], один з відомих іранських вчених з філософії, схоластики, юриспруденції, його книги актуальні і в теперішній час у Ірані, досліджував теми: жінка та соціальна незалежність, гендерна рівність, шлюб, тимчасовий шлюб, розірвання шлюбу та ін.

Гендер дозволяє визначити не тільки соціальний статус особистості згідно з її статевою належністю, а й провести динамічні зміни культури, її соціальних параметрів, а саме: можливостей і обмежень, доступу до соціально значущих цінностей, ієрархічної та майнової залежності, тобто всіх тих інстанцій нормування та регулювання соціальної поведінки, які фіксують статеву диференціацію особистості. Так чи інакше гендерному виміру можуть бути піддані онтологія, гносеологія та епістемологія суспільного буття [8].

Головні теоретичні й методологічні засади гендерних досліджень постали з жіночого руху й феміністичної ідеології ХХ ст. Феміністська ідеологія в узагальненому вигляді може бути визначена як соціально-філософський аналіз поняття статі.

Феміністська парадигма соціокультурного розвитку в цілому, будучи альтернативою по відношенню до патріархатної з її основним принципом ієрархічного підпорядкування сакрального чоловічому авторитету, репрезентується як парадигма демократичного світоустрою, яка може визначити чи посилити демократичну спрямованість трансформації суспільства в цілому [9].

Основним інститутом патріархату є сім'я. Будучи знаряддям суспільства, сім'я не тільки спонукає своїх членів до пристосування і підпорядкування, але діє в якості підрозділу уряду патріархатної держави, яка управляє своїми громадянами через глав сімей. Навіть у тих патріархатних суспільствах, де жінкам дано законні права громадян, все ж існує тенденція до того, що правління над жінками здійснюється виключно через сім'ю, і їх відносини з державою або незначні, або відсутні зовсім. Оскільки взаємодія між сім'єю і суспільством істотно важлива, і без неї обидва ці

інститути розпалися б, долі трьох інститутів патріархату – сім'ї, суспільства і держави – тісно взаємопов'язані.

Пригнічення жінок носить універсальний характер у всіх відомих людських суспільствах. У суспільстві, заснованому на християнських цінностях, полігамія дійсно вважається неприпустимою формою шлюбу. А ось іслам не ставить багатоженство під моральну заборону і дозволяє своїм послідовникам цю форму шлюбу. Якщо “мусульманин” означає “покірний Аллаху”, то мусульманка, за ісламськими канонами, повинна бути покірна чоловікові, своєму земному богу і володареві.

Одним з існуючих розбіжностей між мусульманами сунітського і шіїтського напрямків є соціальний феномен тимчасового шлюбу. Наприклад, Іранський парламент прийняв закон, згідно з яким чоловік відтепер має право вступати в тимчасовий шлюб за усною угодою [10]. А що до прав жінок? Факти говорять за себе. Гучна справа 43-річної Мохаммаді-Аштіані, матері двох дітей, яку іранська судова система засудила до страти (жінку мали закидати камінням) за подружню зраду і пособництво у вбивстві чоловіка, викликала бурхливі протести в країнах Заходу.

На відміну від іранської практики, у Єгипті існує так званий ОРФІ-шлюб. Це тимчасовий шлюб, що підписується в адвокатській конторі. Для цього потрібно 2 свідка (чоловіки) і адвокат. Якщо свідки – жінки, то дві жінки прирівнюються до одного чоловіка. Тобто “вартість” чоловіка дорівнює двом жінкам. Тимчасовий шлюб, на відміну від постійного, укладається на обговорений заздалегідь між чоловіком і жінкою термін. Такий шлюб не має розлучення і завершується із закінченням обумовленого терміну. Чоловік у тимчасовому шлюбі не зобов'язаний забезпечувати дружину житлом, одягом і їжею. Чоловік і жінка у тимчасовому шлюбі не успадкують майна один одного в разі смерті одного з них. Тимчасові шлюби можуть мати термін від однієї години до кількох тижнів або місяців. Чоловік виплачує жінці повноцінний махр (весільний подарунок). Народжена у тимчасовому шлюбі дитина є законнонародженою і володіє всіма правами, що і дитина, народжена в постійному шлюбі.

Колискою арабського фемінізму по праву вважається Єгипет. Однак найбільш істотний прогрес в області жіночої рівноправності, багато в чому завдяки політичній волі місцевої влади, досягнутий в іншій арабській країні – Тунісі. Після досягнення Тунісом незалежності в 1956 р. влада прийняла політику, націлену на досягнення гендерного рівноправ'я. Нове законодавство Тунісу максимально наблизило туніських жінок до становища жінок в Європі, надавши юридично, всі цивільні і політичні права (була скасована полігамія, примусовий шлюб, був встановлений мінімальний вік для вступу в шлюб, жінки Тунісу отримали політичні права, був модернізований Трудовий кодекс). Так, в 1992 р. і 1993 р. до Кодексу особистого стану, Кримінального кодексу та до Закону про громадянство були внесені суттєві поправки, що розширили права і можливості жіночого населення країни. Наприклад, матері нарівні з батьками в випадку розлучення могли ставати опікунами своїх дітей, жінки, що складаються в змішаному шлюбі, отримали право передавати своє громадянство неповнолітнім дітям, насильство

над жінками розглядалося тепер як кримінальний злочин, дівчата могли отримувати закордонні паспорти без згоди батька. Зараз жінки займають різні, в тому числі і високопоставлені, пости в міністерствах, парламенті, губернаторських радах [11].

Як відомо, в Саудівській Аравії ще з 1932 року діє закон, який забороняє представницям прекрасної статі сідати за кермо транспортних засобів. Правда, варто відзначити, що всього кілька днів тому король Саудівської Аравії Абдулла заявив, що з 2015 року жінкам все ж дозволять сідати за кермо автомобіля, але поки жодного офіційного рішення з цього питання так і не прийнято [12]. Варто відзначити, що Саудівська Аравія є єдиною в світі країною, де жінкам заборонено водити машину. Також жінки не беруть участь у голосуванні, не можуть вчитись, працювати ти пересікати кордон без спеціального дозволу. Але є й позитивні зміни. Не так давно в країні прекрасна стать отримала право займатися юридичною діяльністю, офіційно працювати адвокатами, а так само тренуватися в спортивних комплексах, збудованих спеціально для них.

Відповідно до законів Марокко, жінка відіграє другорядну роль, у всьому підкоряючись чоловікові. Юридичний статус марокканської жінки був визначений незабаром після незалежності країни. Кодекс особистого статусу (Мудавана) містить положення про ідеальну сім'ю, де вся влада належить чоловікові. Жінка одружується лише з дозволу батька або ж опікуна-чоловіка, відомі випадки насильницької видачі дівчат заміж. Полігамний шлюб – велика рідкість, хоча положення ісламського законодавства дозволяють мати до чотирьох дружин. Два останніх покоління марокканських жінок мали можливість отримати вищу освіту, тому чимало жінок перебуває на державній службі і зайняті в сфері обслуговування. Жінки складають близько 20% професорсько-викладацького складу в університетах, багато з них займають видне становище в медицині і інших професіях. На парламентських виборах 1993 р. кілька жінок висунули свої кандидатури, і вперше в історії країни дві з них стали членами законодавчого органу: Бадія Скаллі і Латіфа Беннані-Смірес. Видатна роль у боротьбі за рівноправність жінок в Марокко належить соціологу з Рабату Фатімі Мерніссі [13].

У 10-й статті Конституції Туреччини йдеться про рівність перед законом. Незалежно від мови, раси, кольору шкіри, статі, політичних і філософських поглядів, віросповідання, конфесії і тому подібного всі люди рівні перед законом. У 41-й статті з підзаголовком “Охорона сім'ї” говориться: “Сім'я – це основа турецького суспільства, вона спирається на рівність подружжя”. І з цим самим, права і становище жінки в сім'ї охороняються Конституцією. У Туреччині жінки, що приймають участь у громадському житті, мають такі ж права, як і чоловіки. У внутрішньому праві, жінкам були дані особливі права з метою перешкодження дискримінації за статевими ознаками в особистому і професійному житті. Відповідно до 5-й статті Закону “Про громадянство” Туреччини тільки для жінок передбачається наступне право: “Громадянка іноземної держави, яка бере шлюб з громадянином Туреччини, при бажанні автоматично отримує турецьке громадян-

ство. Таким чином, жінці надається право вибору з власної волі” [14].

Таблиця 1

Рейтингова таблиця: індекс гендерної рівності країн світу (вибірка тюркських, перських, арабських країн)*

Рейтинг	Країна	Індекс
40	ОАЕ	0.241
45	Бахрейн	0.258
46	Туніс	0.261
47	Кувейт	0.274
52	Казахстан	0.312
54	Азербайджан	0.323
58	Таджикистан	0.338
65	Киргизстан	0.357
68	Туреччина	0.366
74	Алжир	0.391
78	Ліван	0.433
84	Марокко	0.444
99	Йорданія	0.482
107	Іран	0.496
117	Катар	0.546
118	Сирія	0.551
120	Ірак	0.557
123	Пакистан	0.567
126	Єгипет	0.590
145	Саудівська Аравія	0.682
147	Афганістан	0.712
148	Йемен	0.747

*За інформацією від “Центра гуманітарних технологій, гуманітарні технології і розвиток людини експертно-аналітичний портал” 2012 г. [15].

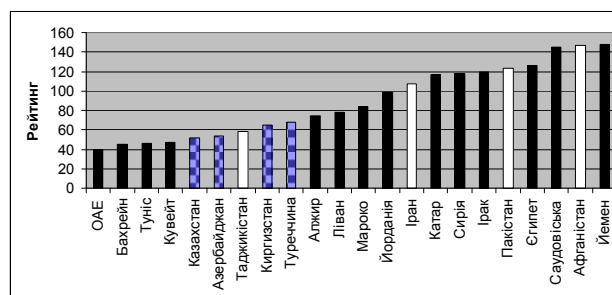

Рис. 1. Діаграма рейтингу гендерної рівності серед тюркських, перських, арабських країн

Умовні позначення:

■ – Тюркські країни, □ – Перські країни, ■ – Арабські країни.

Отже, як видно з Рис.1 до паритету статі більш за інших серед **арабських** країн наблизились Об'єднані Арабські Емірати, Бахрейн, Кувейт та країни Магрибу. Визначальну і багато в чому вирішальну роль у становленні гендерної рівності в країнах Магрибу з самого початку зіграла французька колонізація, освіта під патронатом французької влади, законодавча підтримка політичного та економічного статусу жінок.

Серед **тюркських** країн рейтинг гендерної рівності Казахстану, Азербайджану та Киргизстану кращий ніж Туреччини, цей феномен можна визначити як наслідки ідеології радянського режиму, коли “радянська жінка” повинна була працювати, а професії чоловічі та жіночі майже не відрізнялись.

Серед **перських** лідирує також пострадянський Таджикистан. Іран набагато відстає у гендерному питанні від Таджикистану. Хоча є і позитивні зміни, у

2010 р. іранські жінки займали 3% міністерських постів, і 5% парламентських місць.

У світі лише шосту частину місць у законодавчих асамблеях займають жінки. У деяких країнах (як Саудівська Аравія або ОАЕ) представництва жінок у законодавчих органах не існує [16, с. 175]. У Афганістані та Йemenі гендерна рівність залишається утопією.

Компаративний підхід до гендерного питання дозволив більш ґрунтовно осмислити причини і наслідки гендерної соціалізації, що мають місце у арабських, перських та тюркських суспільствах.

У перспективі дослідження спільних та унікальних рис соціальних процесів між арабськими, перськими та тюркськими суспільствами дозволить систематизувати знання щодо розвитку мусульманської світоглядної парадигми; дозволить внести зміни до методологічного підходу у викладанні етносоціальної арабомусульманської філософії, яка базується на трьох різних ґрунтах.

Список використаних джерел

1. Основні парадигми інтерпретації гендерних відносин. [Електронний ресурс] / офіційний сайт Київського міського центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій. – Режим доступу до сайту : http://cpk.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=670
2. Міл Д.С. Про свободу: Есе, 2001. [Електронний ресурс] / Джон Стюарт Міл. – Режим доступу до есе : <http://litopys.org.ua/mill/mill01.htm>
3. Овдиенко В.И. Проблема свободы воли в античной философии: культурно-исторический аспект : автореф. дис. ... канд. филос. наук : спец. 09.00.03 “История философии” / В.И. Овдиенко. – Краснодар, 2006. [Електронний ресурс] / Научная библиотека диссертаций и авторефератов disserCat. – Режим доступу до автореф. : <http://www.dissercat.com/content/problema-svobody-voli-v-antichnoi-filosofii-kulturno-istoricheskii-aspekt#ixzz36eztX7YH>
4. Hakim, Souad (2002), “Ibn ‘Arabi’s Twofold Perception of Woman: Woman as Human Being and Cosmic Principle”, *Journal of the Muhyiddin Ibn ‘Arabi Society* 31: 1–29.
5. Чернишова Л. Статус жінки в ісламі // *Іслам: історія, сутнісні виміри та сучасні тенденції. Матеріали VII міжнародної молодіжної релігійнонавчальної школи / наук. ред. Л.Д. Владиченко, Т.В. Хазир–Огли.* – К. : МАР, 2008. – С. 139–146.
6. Скубка Е.В. Любовь, секс и сексуальное образование в исламе // *Ислам та ісламознавство в Україні: Матеріали I науково-практичної конференції.* – Донецьк : ІПШ Наука і освіта, 2011. – С. 93–100.
7. Мутаххари М. Правовой статус женщины в исламе / Муртаза Мутаххари; Махлушова М. – С. –Пб. : Петербургское востоковедение, 2010. – 288 с.
8. Усачева Н. Теория и методология современных гендерных исследований. [Електронний ресурс] / Наталья Усачева. – Режим доступу до статті : <http://www.gender.cawater-info.net/publications/pdf/usacheva.pdf>
9. Ельникова Г.А. Духовные и социокультурные основания российского феминизма: автореф. дис. ... канд. социол. наук : спец. 22.00.06 “Социология культуры, духовной жизни” / Г.А. Ельникова. – Белгород, 2004. [Електронний ресурс] / Человек и наука, каталог авторефератов и диссертаций. – Режим доступу до автореф. : <http://cheloveknauka.com/duhovnye-i-sotsiokulturnye-osnovaniya-rossiyskogo-feminizma>
10. Голубко О. В Иране разрешили вступать во временный брак по устному соглашению 8.03.2012. [Електронний ресурс] / Олеся Голубко // газета Комсомольская правда в Украине. – Режим доступу до статті : <http://kp.ua/life/328509-v-irane-razreshily-vstupat-vo-vremennyi-brak-po-ustnomu-sohlashenyui>
11. Мягкова М.И. Эволюция женского движения в Республике Тунис: автореф. дис. ... канд. ист. наук: спец. 07.00.03 “Всеобщая история (нового и новейшего периода)” / М.И. Мягкова. – Москва, 2012. [Електронний ресурс] / Электронная библиотека диссертаций. – Режим доступу до автореф. :

<http://www.dissercat.com/content/evolyutsiya-zhenskogo-dvizheniya-v-respublike-tunis>

12. В Саудовской Аравии за управление авто снова выпорют женщину. [Електронний ресурс] / АВТО ТСН. UA. – Режим доступу до статті: <http://auto.tsn.ua/news/v-saudovskoy-aravii-za-upravlenie-avto-snova-vyporoli-zhenshinu.html>

13. Марокко. [Електронний ресурс] / Географічна енциклопедія. – Режим доступу : http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_geo/3107

14. Токаоглу С. Социальная жизнь. Права Женщин в Турции. [Електронний ресурс] / Сибель Токаоглу// Международный торгово-экономический журнал Zarubejye.com. – Режим доступу до статті: <http://www.zarubejye.com/arhiv/kapak/zar3/arhiv3j.htm>

15. Индекс гендерного равенства по версии ПРООН – информация об исследовании. [Електронний ресурс] / Центр гуманитарных технологий, гуманитарные технологии и развитие человека экспертно-аналитический портал. – Режим доступу к таблице: <http://gtmarket.ru/ratings/gender-equity-index-un/info>

16. Сталій розвиток суспільства: навчальний посібник / [А.Садовенко, Л.Масловська, В.Середа, Т.Тимочко]. – 2 вид. – К., 2011. – 392 с.

References

1. Osnovni paradygmy interpretaciyi gendernyh vidnosyn. [Elektronnyi resurs] / oficyynyi sait Kyivivs'kogo mis'kogo centru perepidgotovky ta pidvyschennya kvalifikaciyi pracivnykiv organiv derjavnoyi vlady, organiv miscevoogo samovryaduvannya, derjavnyh pidpryemstv, ustanov i organizacij. – Rejym dostupu do сайту: http://cpk.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=670
2. Mil D.S. Pro svobodu: ese. 2001. [Elektronnyi resurs] / Jon Stuart Mil. – Rejym dostupu do ese : <http://litopys.org.ua/mill/mill01.htm>
3. Ovdienko V.P. Problema svobody voli v antichnoi filosofiyi: kul'turno-istoricheskii aspekt: avtoref. dis. ... kand. filoz. nauk: spec. 09.00.03 “Istoriya filosofiyi” / V.I. Ovidienko – Krasnodar, 2006. [Elektronnyi resurs] / Nauchnaya biblioteka dissertacij i avtoreferatov disserCat. – Rejym dostupu do avtoref. : <http://www.dissercat.com/content/problema-svobody-voli-v-antichnoi-filosofii-kulturno-istoricheskii-aspekt#ixzz36eztX7YH>
4. Hakim, Souad (2002), “Ibn ‘Arabi’s Twofold Perception of Woman: Woman as Human Being and Cosmic Principle”, *Journal of the Muhyiddin Ibn ‘Arabi Society* 31: 1–29.
5. Chernyshova L. Status jinky v islami // *Islam: istoriya, sutisni vimiry ta suchasni tendenciyi. Materialy VII mijnarodnoyi molodijnoyi religieznavchoyi shkoly / nauk. red. L.D. Vladychenko, T.V. Hazyr–Ogly.* – K. : MAR, 2008. – S. 139–146.
6. Skubko E.V. Lubov', seks i seksual'noe obrazovanie v isleme // *Islam ta islamoznavstvo v Ukrayini: Materialy I naukovopraktychnoyi konferenciyi.* – Donetsk : IPSHI Nauka i osvita, 2011. – S. 93–100.
7. Mutahhari M. Pravovoi status jenschiny v isleme / Murtaza Mutahhari; Mahlushova M. – S. –Pb. : Peterburgskoe vostokovedenie, 2010. – 288 s.
8. Usacheva N. Teoriya I metodologiya gendernyh issledovaniy. [Elektronnyi resurs] / Nataliya Usacheva. – Rejym dostupu do statti: <http://www.gender.cawater-info.net/publications/pdf/usacheva.pdf>
9. Yelnikova G.A. Duhovnye I sociokulturnye osnovaniyarossiyskogo feminizma: avtoref. dis. ... kand. sociol. nauk: spec. 22.00.06 “Sociologiya kul'tury, duhovnoy jizni” / G.A. Yelnikova. – Belgorod, 2004. [Elektronnyi resurs] / Chelovek i nauka, catalog avtoreferatov I dissertacij. – Rejym dostupu do avtoref. : <http://cheloveknauka.com/duhovnye-i-sotsiokulturnye-osnovaniya-rossiyskogo-feminizma>
10. Golubko O. V Irane razreshili vstupat' vo vremennyi brak po ustnomu soglasheniyu. [Elektronnyi resurs] / Olesya Golubko // gazeta Komsomol'skaya pravda. – Rejym dostupu do statti : http://www.iran.ru/news/culture/78865/V_Irane_razreshili_vstupat_vo_vremennyi_brak_po_ustnomu_soglasheniyu
11. Myagkova M.I. Evoluciya jenskogo dvizheniya v respublike Tunis : avtoref. dis. ... kand. ist. nauk: spec. 07.00.03 “Vseobshchaya istoriya (novogo i noveishego perioda)” / M.I. Myagkova. – Moskva, 2012. [Elektronnyi resurs] / Elektronnaya biblioteka dissertacij. – Rejym dostupu do avtoref. : <http://www.dissercat.com/content/evolyutsiya-zhenskogo-dvizheniya-v-respublike-tunis>
12. V Saudovskoy Aravii za upravlenie avto snova vyporyat jenshinu. [Elektronnyi resurs] / AVTO TCH. UA. – Rejym dostupu do statti : <http://auto.tsn.ua/news/v-saudovskoy-aravii-za-upravlenie-avto-snova-vyporoli-zhenshinu.html>

13. Marokko. [Elektronnyi resurs] / Geografichna enciklopediya. – Rejim dostupu do statii: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_geo/3107

14. Tokaoglu S. Social'naya jizn'. Prava jenshin v Turcii. [Elektronnyi resurs] / Sibel' Tokaoglu // Mejdunarodnyi torgovo-ekonomicheskij jurnal Zarubejje.com. – Rejim dostupu do statii : <http://www.zarubejje.com/arhiv/kapak/zar3/arhiv3j.htm>

15. Index gendernogo ravenstva po versii PROON. [Elektronnyi resurs] / Center gumanitarnyh tehnologiy, gumanitarnye tehnologii i razvitie cheloveka, expertno-analiticheskij portal. – Rejim dostupu : <http://gtmarket.ru/ratings/genderequity-index-un/info>

16. Stalyi rozvytok suspil'stva: navchal'nyj posibnyk / [A.Sadovenko, L.Maslovs'ka, V.Sereda, T.Tymochko]. – 2 vyd. – K., 2011. – 392 s.

Bilokopytova N. I., PhD–Student at the Department of philosophy, Zaporizhzhya National University (Ukraine, Zaporizhzhya), nina_turk@ukr.net

Comparative approach to gender issues in the Arab, Persian and Turkic societies

The problem of women's equality is one of the important for the development of all humanity. The Gender equality issues in the Islamic East are insufficiently raised in the western and in the domestic social and philosophical writings. Sustainability impact of gender stereotypes on Islamic social consciousness leads to discriminatory phenomena in different layers of social and cultural life. The aim of the study is to compare the features of the development process of gender socialization in Turkish, Persian and Arab societies, definition of social dominance awareness and functioning in gender. Theoretical and methodological base is comparative and statistical methods that allow visually comprehend the state of gender research. It is concluded that in gender parity most of the researched process of Islamic countries approached Maghreb countries and the UAE. Iran and other Arab states have yet to bridge the gap in equality between men and women in the social culture. In Saudi Arabia, Afghanistan and Yemen gender equality remains as utopia. In the future, possible learn from the experience of Tunisia in the gender socialization of society in other Arab countries experience can be upgraded on the basis of their specific economic situation.

Keywords: freedom, gender stereotypes, patriarchy, temporary marriages, polygamy, gender equality index.

Белокопцова Н. И., соискатель кафедры философии, Запорожский национальный университет (Украина, Запорожье), nina_turk@ukr.net
Компаративный подход к гендерному вопросу в арабских, персидских и тюркских обществах

Проблема женского равноправия является одной из актуальных для развития всего человечества. Вопросы гендерного равенства в исламском Востоке не достаточно освещены как в западных, так и в отечественных социально-философских трудах. Устойчивость влияния гендерных исламских стереотипов на общественное сознание приводит к дискриминационным явлениям в различных слоях социокультурного бытия. Целью исследования является сравнение особенностей процессов гендерной социализации в арабских, персидских и тюркских обществах. Определение социального доминирования в осознании и функционировании пола. Теоретико-методологической базой служил компаративный и статистический методы, которые позволяют наглядно осмыслить состояние гендерного исследования. Сделан вывод, что к паритету пола более чем другие среди исследуемых объектов подошли страны Магриба и ОАЭ. Ирану и другим персидским государствам еще предстоит устранить разрыв равенства между мужчинами и женщинами в системе социальной культуры. В Саудовской Аравии, Афганистане и Йемене гендерное равенство остается утопией. В перспективе можно перенять опыт Туниса в аспекте гендерной социализации общества другими арабскими странами, опыт может быть модернизирован с учетом специфики их экономической ситуации.

Ключевые слова: свобода, гендер, стереотипы, патриархат, временные браки, полигамия, индекс гендерного равенства.

* * *

УДК 1(091)111

Прокопенко В. В.
доктор філософських наук, професор,
Харківський національний університет
ім. В. Н. Каразіна
(Україна, Харків), Pvld99@gmail.com

АРИСТОТЕЛЬ ПРО ВЗАЄМВІДНОСИНИ ФІЛОСОФІЇ ТА ТЕОЛОГІЇ

Розглядається питання про взаємовідносини метафізики і теології у вченні Аристотеля. Важливість цього питання усвідомлюється усіма дослідниками аристотелівської філософії, про що говорить велика кількість робіт, автори яких намагаються розв'язати цю проблему. Однак, ми

вважаємо, що бажану відповідь поки ще не отримано. В першу чергу, це відбувається через те, що історики філософії часто не розрізняють вчення Аристотеля і його пізніші інтерпретації. Широко поширеною є теза про те, що Аристотель вважав теологію і так звану першу філософію тотожними. Автор вважає, що необхідно перевірнути цю тезу текстологічно і також оцінити її у відповідності до контексту вчення Аристотеля в цілому. У статті подається аналіз поняття предмета теології за Аристотелем, а також його концепція періодизації. Автор доходить висновку, що ці поняття не можна розуміти в душі монотеїстичної теології. Такі інтерпретації створюють масу нерозв'язних протиріч і створюють реальний історичний образ філософії Аристотеля.

Ключові слова: Аристотель, метафізика, періодизація, теологія.

Проблема співвідношення філософії і теології у вченні Аристотеля, аналізу якої присвячена наша стаття, має велике значення у двох аспектах: історичному, оскільки прояснення даного питання наближає дослідників до більш повного і глибокого розуміння аристотелівської філософії і теоретичному, оскільки дозволяє більш точно окреслити межі предметного поля філософії як такої. Як відзначає М.Канто–Спербер, “одне з найбільш тонких питань Аристотелевої онтології – це питання про взаємозв'язок між першою філософією і теологією, між наукою про суще як таке і наукою про суще в найбільш повному сенсі – про божественне суще” [3, с. 416]. Історія питання налічує вже більше двох тисячоліть, але інтерес до нього не слабшає і сьогодні. Тут слід згадати класичні роботи Дж.Барнза [6], В.Гатрі [10; 11], В.Росса [12], Л.Елдера [9], з останніх – Р.Бодуса [7] і Ш.Дуарте [8]. Попри це, не можна сказати, що дослідники далеко просунулися у вирішенні цієї проблеми, більш того, інтерпретації, що їх стає все більше, як здається, ще далі відводять нас від бажаної відповіді.

Такий стан проблеми обумовив постановку нашої дослідницької задачі, яка полягає в тому, щоб здійснити, з опорою на тексти Аристотеля, ревізію найбільш поширених уявлень про аристотелівську теологію, прояснити його власну авторську позицію, відокремивши її від пізніших інтерпретацій.

Перш за все, звернемо увагу на саме використання Аристотелем поняття “теологія”. Незважаючи на поширеність і звичність сталого виразу “теологія Аристотеля” (багато в чому зумовлених назвою відомої фальсифікації, що представляє собою перекладення текстів Стагірита на основі Порфірія сирійською та арабською мовами, популярної в латинському перекладі в середньовічній Європі, де вона до XVI в. видавалася у складі зібрань творів Аристотеля.), сам цей термін у Аристотеля зустрічається дуже нечасто. Так, у всьому аристотелівському корпусі слова з корінням θεός і λόγος зустрічаються всього лише 11 раз (7 – в “Метафізиці”, 1 – в “Метеорологіці”, 2 збереглися у фрагментах, та 1 – в сумнівній роботі “Про космос”), а серед них всього три рази – у формі іменника θεολογική і θεολογία.

З цим спостереженням погано узгоджується твердження, що саме теологію Аристотель нібито вважав вищою з наук і ототожнював її з першою філософією. Важко сказати, коли саме сформувалася така точка зору, але, швидше за все, після “аристотелівського ренесансу” Фоми Аквінського і його послідовників. У новітній час вона була підтримана більшістю дослідників, особливо після того, як її освятив своїм беззастережним авторитетом перекладач “Метафізики” англійською, Д.Росс, який без будь-яких коливань використовує поняття теологія і метафізика як синоніми [12, с. 21]. І, звичайно, важко погодитися з тим, що